List 46. **NOVICE** Tečaj XLVI.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold, 70. kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 14. novembra 1888.

Obseg: O vplivu drevesne podloge (divjaka) na žlahtno drevo. — Zakaj orjemo na ozke kraje ali grede. — Razne reči. Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Nasledki „šnopsa“. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O vplivu drevesne podloge (divjaka) na žlahtno drevo.

Akoravno se je uže veliko pisalo o razmerji med podlogo in požlahtnjenim drevesom, vendar je o tej reči med sadjarji še veliko napačnih nazorov. Veliko sadjarjev na pr. še vedno misli, da vpliva sok v podlogi na dobroto sadu. Ako bi to res tako bilo, potem bi morala jabolka in hruške, ki so cepljene na lesnike, biti tudi grenkega okusa, kakeršen je sad od podloge; nadalje bi morale biti grenke hruške, ki so rasle na drevesu, ki je cepljeno na kutno, kajti kutna je tudi grenka; na divjo češpljo požlahtnjena marelica morala bi biti po tem takem kislo zagatnega okusa.

Podloga (divjak) in žlahtni les sta sicer zvezana, pa vendar sta po svojih notranjih lastnostih vedno dva različna dela. Kako je to mogoče pri tako tesni zvezni, tega do sedaj veda ni še mogla razložiti. Mi se torej ravnamo le po dejanstvu. Nekoliko utegne služiti v dokaz ta okoliščina, da postane podloga z mehkim lesom, to je, iz rahle lesne vtaknine, po cepljenji močnejša nego je žlahtno deblo; ako je podloga tanko vlaknasta in trdega lesa, pa zaostane v rašči na debelost proti žlahtnemu deblu. Vse to se pa tudi zgodi, če je žlahtno deblo bolj mehkega ali pa trdega lesa.

Mesto, kjer je bilo drevo požlahtnjeno, ostane vzlic skupnemu redilnemu soku vendar vedno mejna črta. Ako kedo o tem dvomi, posluži naj se dokaza z rdečo bukvijo. Najmlajši les rdeče bukve je namreč, kadar mu jeseni odpade listje, pa do časa, ko zopet drevo prične poganjati, vedno rdeč, les navadne bukve pa je zelenkasto rumen. Vzamemo li rdečo bukev, ki je bila požlahtnjena na navadno bukev, ter preiščemo požlahtnjeno mesto, najdemo, da jenja rdeči les natanko tam, kjer se prične podloga.

Divjak vpliva vse drugače, nego je možno razložiti iz kemijskih dogodkov v soku. Ako je sad špalirnega drevja veči in lepši, izvira iz tega, da je drevo v boljši zemlji in da je pravilno itd. Ako bi bilo mogoče z velikimi drevesci ravno tako ravnati, dobili bi ravno tako sadje.

Divjak vpliva tudi še drugače. Ako ima slabo raščo zarad pomanjkanja globoko segajočih močnih korenin, kakor na pr. kutna, ivančkovo jabolko, ostane seveda drevo manjše in prične prej roditi. Na češpljevih podlogah požlahtnjene marelice ne zmrznejo tako hitro kakor na mandlih, ker podloga ne zmrzne. Breskova drevesa, ki so vsa žlahtnega lesa, torej tudi korenine, zmrznejo prav hitro, in treba je zarad tega po zimi tudi deblo zavarovati.

Zakaj orjemo na ozke kraje ali grede.

Mnogo so uže pisali o umnem poljedelstvu, mnogo kako bi se pospeševala rodovitnost zemlji, ki je vir vsemu užitku — vendar jo naš kmetovalec tu pa tam še premalo pozna in čisla, kar nam kaže obdelovanje njeno. Veliko kmetovalcev je še, ki žalibog orjo zemljo, da je le vzorana, povlačijo jo, da je le povlečena, poslužujejo se orodja, katero ni primerno razmeram itd. Velevažni pomen pravega obdelovanja jim ni dovolj jasen, kar nam dokazuje obilo naših domačih krajev.

Ne mislimo si naše zemlje kot mrtvo stvar, ki le v bivališče služi rastlinam, mislimo si jo marveč kot naravno delalnico rastlinsko, katera daje tem boljše pridelke, s čim umnejšimi pripomočki ji streže kmetovalec! Ona je kmetovalcu najbolj gotovo naložen ka-

pital, kateri mu daje tem veče obresti, čim bolj je rodovitna.

Zemlja nam pa bo rodovitnejša, ako jo umno obdelujemo. Naj nam bodo v vzgled naši severni bratje Čehi, kojih gospodarstvo je res vzgledno v tem oziru! Umno obdelovanje zemlje je pa po raznih krajih kaj različno in se ravna po obnebji, krajevni legi, zemeljski jakosti, vrščenji rastlin itd., sploh po krajevnih razmerah (ekonomični situvaciji). Te razne razmere je neogibno potreba natanko spoznavati in si na podlogi natančne preiskave in merodajnega izkustva izbrati pravi način obdelovanja — način, koji nam zagotavlja kolikor moči največi in najizdatnejši uspeh!

Ako pogledamo naše polje, vidimo po večem, govorim sosebno o Dolenjski — oranje na ozke kraje. Gotovo se nam takoj rodi vprašanje, je li to opravičeno ali ne?

Nekoliko je, nekoliko pa ni!

Na ozke kraje orjemo zato, da hitro odpeljavamo ali odvračamo preobilo mokroto, da se mokra zemlja hitreje suši; tako orjemo pa tudi pri zelo plitvi plasti, da morejo rastline, sosebno z daljšimi koreninami, uspešno rasti. Prvi namen je opravičen le v posameznih slučajih, in sicer na težki zemlji s plitvo gornjo plastjo, koder je spodnja plast neprodorna ter po legah, koder leži površje poljsko malo, da ne enako visoko s površjem blizu tekoče vode, kakor to vidimo po Dolenjskem po niže ležečem polji, ki se razprostira poleg Krke, na pr. od Belecerkve doli proti Dobravi itd., ki bi ob nastopu poljskim pridelkom pri drugačnem obdelovanji še bolj škodovala, nego uže sedaj škoduje.

V takem položaji se mora naš kmetovalec držati vodila, da so, čim bolj je mokra in neprodorna spodnja plast, tem boljši, manj široki in manj plitvi, torej bolj ozki in bolj visoki kraji. Ti se tudi vzbokajo, da opravlja laže hudi veter preobilo mokroto. V tem slučaji, to je, ako nam razmere ali ekonomična situvacija veleva orati na ozke kraje, naj se razori nekaj globokejši naredijo, nego je do sedaj navadno, da se lahko po njih odteka voda, kakor po odprtih jarkih pri drenaži. Da se razori naredijo globokejši, treba plugu pomagati še s lopato, še bolje, pa z osipalnikom, kakor delajo po posameznih krajih čeških, koder so ozki kraji dobri. Razori naj se poleg tega naredijo po strmci, da se voda lahko odteka, ne pa da po njih zaostaja in nabiraje se škoduje rasti.

Ker pa takih razmer ne nahajamo tako splošno po Dolenjskem, dobro je vsaj po ugodnejših legah orati na široke kraje, ako uže ne brez krajev. Ako si ogledamo kaj je oranju na ozke kraje v kvar, vidimo, da je isto oranju na široke kraje le v prid.

Obdelovanje je pri ozkih krajih bolj nepravilno, kajti navadno prihaja sredi kraja rodovitna zemlja skupaj, ob razoru, sosebno če je plast plitva, pa je čisto primanjkuje. Ravno tako pa je z gnojem, ako nismo toliko previdni, da puščamo kadar ga trosimo, sredi kraja progo in ga devamo tudi v razdor. Setev navadno trpi. Podorano seme kupiči se navadno sredi kraja, podvlačeno pa pri vzbokanih krajih bolj proti razoru. Vpliv ozračja ni enak, in velja to sosebno o toploti, kar pa je važno za rast. Plevel, sosebno tist, ki mu ugaja mokrota, vrine se rad pri razoru in se razprostira dalje. Vrhu tega pa se večinoma mlade rastline vsled odtekajoče se vode, ki se pa vsled slabo speljanih razorov navadno nabira po njih, zadržuje v rasti ter celo poginejo.

O vsem, kar smo rekli, prepriča se lahko vsakdor, ako prehodi naša polja ob mladi setvi.

Koliko prostora ob razorih praznega, koliko površja pomanjkljivo posejanega, kako zanikarna, slaba rast ob razorih! Nasprotno pa tu pa tam kaka gosta, pregosta rast — slami na korist — sredi kraja! Koliko zrnja zavrženega, ki bi nam dalo umno uporabljeno lahko boljše žetve!

In čim oži so kraji, tem več je škode, tem več je prostora praznega — tem manj rodeče zemlje! Našteta škoda vendar sili sama, da bi po ugodnejšin legah zapustili oranje na ozke kraje in pričeli orati na široke kraje. Polje postane iz povedanih uzrokov — po izkustvu umnih kmetovalcev, dosti bolj rodovitno.

Delajo se ti kraji navadno po 18—20 in več brazd široki. Površje krajev se dela ravno, in njih lega naj se ravna po strmci. Brazde se orjejo zategadelj enako globoke, in razori naj se speljajo dobro, da se voda lahko odteka. Pri strmi legi narede se kraji seveda navpično po zemljišči, da nam voda ne odnaša prst.

Vodilo: „Čim manj je razorov, tem bolj se povekša površje rodne zemlje“, pripravilo je umne kmetovalce, da orjo brez krajev — seveda po najugodnejših legah, ki jih pa Dolenjski tudi ne primanjkuje popolnoma. Za odpeljavanje preobile mokrote speljati je pa pri takem obdelovanji po potrebi eno ali več brazd s plugom, kateri se druži po strani, da naredi bolj trikoten jarek. Te brazde se narede natančno po strmci, in treba jih je večkrat čistiti. Dobro speljane brazde za odtekanje vód, nadomestujejo razore polju, katero smo orali na kraje. Na Češkem in drugod je tako oranje po ugodnih legah splošno, zato jim zemlja tudi daje dosti veči užitek.

Preiskujmo tudi mi, kakšne so našega sveta razmere, in izvolimo si potem pravi način obdelovanja, in pokazalo se bode, za koliko smo se bolj okoristili z umnim obdelovanjem. V. R.

Razne reči.

* **Sadje kot krma.** Ob dobrih letinah, ko je veliko sadja in mu je cena zaradi tega nizka, lehko ž njim krmimo živino. Tako je bilo leta 1847. na Nemškem, ko je imelo sadje tako nizko ceno, da ga je veljalo mernik komaj 10 do 14 soldov. Pokladali so tedaj sadje

kravam, in preračunili so, da zaleže 2 centa sadja glede redilne vrednosti za 80 funtov najboljše krme. Krave so imele veliko dobrega mleka, tako da se jim je mernik sadja po tej poti po 30 soldov izplačal.

* **Beli trn ali glogovec** je za živ plot najboljši trn. Vrtnarji so mu hudi, češ, da je glogovčev plot gnezdo vseh sadnemu drevju škodljivih merčesov in metuljev. To je resnično. in ako pomislimo, da metulji svoja jajčka najrajši ležejo na glogovce, ostanejo njih prosta drevesa. Če porežemo decembra meseca glogovce ter pograbimo in sežgemo vse odrezke, uničimo s tem veliko jajček. Ostala jajčka se spomladi izvalijo. Znano je pa vsakemu, da je po plotih največ ptičev, kateri jedo izvaljene gosenice. Glogovčev plot ni škodljiv, ampak okoli vsakega vrta koristen.

Jabolčni molj (carpocapsa pomonana) dela piškava jabolka in hruške in s tem mnogo škoduje sadjarjem, ker piškavo sadje nima skoro nobene cene in kmalu gnije. Predno povemo, kako se ta mrčes pokončuje, popišimo ob kratkem njegovo življenje. Meseca junija ali julija se prikaže mali, lepo pisani metuljček, sedi po dnevi skrit na drevji, po noči se pa plemeni, po drevji sem ter tija letaje. Oplojena samica zaleže na mlado sadje po eno jajce, iz katerega se čez 8 do 10 dni izvali gosenica ter se precej v jabolko ali hruško zavrta. Dotična luknjica je včasih nevidna, včasih pa tudi zelo očitna. Gosenica živi v sadji kakih 6 do 8 tednov. Kadar doraste, preje se iz njega, zleze na deblo in se zaprede tam pod njegovo skorjo, pod mahom ali pa tudi v zemlji. Veliko sadja ima pa še jeseni gosenice v sebi. Te izlezejo tudi potem iz njega in se pokrijejo po razpokah in razah po poslopjih in tam prezimijo, spomladi se šele zapredejo, iz zapredkov pa po leti zopet priletijo metuljčki. Ako hočemo zdravo, nepiškavo sadje imeti, moramo odpalo sadje vsak dan pobirati, sušiti ali pa prasičem pokrmiti. S sadnega drevja moramo dobro spomladi staro skorjo postrgati in vse sežgati. Tudi storimo prav, če pobelimo sadna drevesa z apnom. Po slivah ali češpljah živi temu podoben mrčes, ki se tudi tako uničuje in tudi tako, da se drevesa malo potresajo, da odpade vse piškavo sadje, katero se potem pobere. Kadar jemo piškavo sadje, pomečkajmo vse take črve ali gosenice, da ne zlezejo s zemljo ter se tam zapredejo in drugo leto v novič škodujejo. O gorkih letih se tudi ta sadni molj lahko pomnoži po 2krat na leto.

* **Da kumare** v otcu ne splesnijo, svetuje „Landw. Anzeig.“, naj se dene v posodo, kjer so kumare, v cunji do 2 lota semena črne gorušice.

* **Gnojenje gozdov.** Odpadlo listje in iglice so edini naravni gnoj gozdu. Božja previdnost je tako uravnala, da prihaja odpadlo listje in igličevje gozdni spodrasti v korist. Korenine gozdnega drevja raztezajo se namreč navadno prav pri vrhu po zemlji, in tanjše koreninice poganjajo med steljo, imajo torej ta namen, da srkajo vase gnojnino iz listja in igličevja. In tako nas prav previdnost modrega Stvarnika opomina, da bodimo varčni ter obračajmo vse v prid, da se nič ne izgubi.

* **Šota kot stelja** Drobno stolčena in dobro posušena šota sicer nima v sebi toliko redilnih snovi rastlinam kolikor slama, zato pa vleče prav veliko vlage nase, ohrani gnoj dober in rahlja zemljo. Ta tvarina je torej vselej prav dobra stelja. Ravno tako je s tisto ledinsko puhlico, ki se naredi iz razne rastlinske segnile šare, ali s prstjo, ki je s tako puhlico močno namešana. Takih reči je po nekaterih krajih obilo in se prav s koristjo rabijo za steljo.

* **Kako se delavna živina obvaruje** žuljev, katere prizadevajo komati ali leseni jarmi. Žulje delajo delavni živini komati ali jarmi posebno ob deževnem ali meglenem vremenu. Vsak deževni ali megleni dan naj se volu vrat, kjer bi se utegnil žulj narediti, z navadnim žganjem pomoči in potem namaže z milom (žajfo). Če dela vol ves dan v dežji, treba to o poludne ponoviti. Vsak tak deževni delavnik zvečer naj se pa vrat malo pomaže s terpentinom. Kdor ravno tako dela, lahko brez vse skrbi ob vsakem dežji z živino taka dela in ni se mu bati, da mu postane žuljeva.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

90.

Žitarice stanovnikov v stavbah na kolji.

Egipetska pšenica (Triticum turgidum) je bila v stavbah na kolji vrlo redka. No vrlo zanimivo je to, da je vendar bila, ker so ona dandanes seje samo v Egiptu, po nekaterih krajih okoli sredozemnega morja, pa po nekaterih krajih Angleške v večej množini. Ker ima ta pšenica prekrasno veliko zrno, zato se večpotov sliši ali bere, da so z Egipta pripeljali nove pšenice, ki hočo vse naše vrste kmalu spodriniti, In da bi ljudje tem novicam, rajše verjeli, zato so jej dali vrlo mamljivih imen: Wunderweizen, Mumienweizen. No kakor ta pšenica ne prenaša lehko naše zime, in tudi kot jare dosti potov se slabo obnese, zato se ni mogla pri nas nikjer za dolgo udomačiti. Da pa egipetska pšenica ni Evropi nobena novost, priča nam to najbolje, ker jo uže v stavbah na kolji nahajamo. Uže v tem času so morali ž njo poskuse delati, ali gotovo ona tudi takrat ni dobro uspevala, sicer bi je bili gotovo več sejali, kakor omenjene drobne. Ob enem nam je to najboljši dokaz. da tadanji ljudje niso popolnoma ločeni od ostalega sveta živeli, temveč so bili v dotiki

*

tudi z daljnim jugom. Dvozrna pšenica (Triticum dicoccum), in enozrna pčenica (Triticum monococcum) ste bili v starih stavbah na kolji zelo redki, no zato nahajamo tem pogostejše proso in mohar. Reži ni v švicarskih stavbah na kolji, in oves se pojavlja še le ondaj, kedar so kameno orodje zamenili z bronzom.

Najglavnejše in najstarejše žitarice so bile tedaj v stavbah na kolji drobna koljska pšenica, in drobno zrni šestovrstni ječmen, in za njima proso in mohar; vse ostale nimajo tolike važnosti. Proso in mohar sta bila gotovo poletni setvi, a Heer dokazuje, da so tudi vse ostale žitarice stanovniki na kolji spomladi sejali, in mi mu to tem raje verjamemo, ker v stavbah na kolji niso našli pravega ozimnega žita.

Kako so ti stanovniki svoje polje obdelovali, to nam je zelo malo poznato. Da-si so našli raznovrstnega orodja od kamna in lesa, kosti in roga, vendar po njem ne moremo soditi, kako so polje obdelovali in setev želi. Pluga, kakor se vidi, niso imeli, temveč so prav gotovo s šiljastimi rogovi zemljo prekopavali. Verojetno je tudi to, da so polje svoje gnojili, ker se je na več mestih našlo vrlo mnogo gnoja.

Kedar primerjamo vsa ona sredstva, katera nam je novodobna kultura preskrbela, z onimi, ki so jih imeli ljudje kamene dobe, tedaj hočemo pojmiti. s kako težavo je človek svoj vsakdanji kruh si služil. Polje mu je rodilo zlatega klasja, ali on ni imel srpa, s katerim bi je mogel požeti. Kako si je človek tu pomagal, tega še dandanes ne znamo. Na starem italijanskem novcu vidimo ženjca, kako bilko tik pod klasom odsekava, dočim na egipetskih slikah postavlja srp na polovico bilke. Stanovniki stavb na kolji niso samo klasja trgali ali rezali, nego so tudi slamo s polja domov spravljali, in to sklepamo po silnem plevelu, ki so je s požetim žitom domov zanašali, česar gotovo ne bi bili delali, da so edino le klasje trgali. Pšenico so pred kot ne spravili s klasja z metvijo, od tega je tudi pri Rimcih dobila svoje imé „triticum“, dočim so zrnje iz ječmena stepali s kamenimi bati. Doma so prečistili pšenico in ječmen, in plevel so z vsemi ostalimi smetmi v vodo vrgli. Preglejmo ono brezštevilno plevelno seme, ki na dnu jezer leží, pa se hočemo prepričati, da je tudi ondaj v setvi oni isti plevel cvetel, ki dandanes naša polja nadleguje. Tuje je to bilje, katero samo pod okriljem žitaric more pri nas uspevati, kakor so tudi tuje same žitarice. Tujci so to in tujke z daljnega vzhoda, ki koj zginejo s površja, če jih zapusti človeška roka.

Slamo, ki so jo s polja spravili domov, pletli so mnogovrstno, pred kot ne so tudi streho krili ž njo, ker se v blatu pogostoma nahaja poogljenena slama.

Očiščeno žito so mleli na jednostaven način. Imeli so dva izglajena kamna, in med njima so zrnje drobili. Moralo je to zelo mučno delo biti, in vendar se niso vsa zrna mogla v drobno moko zmleti. Ni nam treba omenjati. da se tu otrobi niso mogle odločiti, ni da ni moglo biti več vrst moke. No vkl'ub temu so tadanji ljudje pekli dvojni kruh. Najnavadnejša vrsta kruha, ki ga največkrat nahajamo poogljenega v blatu, bil je pšenični. Zrna so v njem bila gotovo vsa zdrobljena, samo tu in tam se še dobiva po cele ali napolu zdrobljene. Testo so položili na vroč kamen, ter je prav gotovo s pepelom potresli, kakor to Arabci še dandanes delajo. Na skorji vidi no često pleve in slamnate kosce, s tem so menda kruh potresli, preden so ga spekli. Vsi ti kruhi ali hlebi so bili okrogli, in redko kedaj viši od 15 do 25%. Tretja vrsta kruha je bila od prosa ali mohara, kateremu so navadno dodajali po nekoliko pšeničnega in lanenega zrnja. Lan so primešavali prosenemu kruhu pred kot ne zato, da je bil mastnejši in tečnejši.

Za kruh so jemali tedaj prastari stanovniki Švicarske same pšenico in obe vrsti prosa. Ječmenovega kruha nikjer niso našli, da-si so tudi ječmen mnogo sejali. Ječmen so tedaj morali na drug način používati, ker ga sicer ne bi bili toliko sejali. Za Egiptce se zná, da so uže v prastarej dobi od ječmena varili nekako pivo, no stanovniki v stavbah na kolji tega pred kot ne niso delali, vsaj hmelja do sedaj niso v teh stavbah našli. Mogoče, da so ječmen kuhali in delali nekako juho. Heeru se vidi najverojetnejše, da so ječmen pržili in jedli. Heer sodi, da je prženi ječmen bila najstarejša hrana ljudi, in s tega tolmači, zakaj je ona bila v starem veku toliko spoštovana. V sv. pismu se spominja prženi ječmen mnogo potov, in pri starih Grkih so vedno žrtvenik in žrtvo posipali s svetim ječmenom. V Atenah je bil odredil Solon, da vsaka žena mora svojemu možu v hišo prinesti posodo za prženje ječmena. Tudi ta sveti ječmen starega veka je bil oni isti šestoredni ječmen, ki ga v stavbah na kolji nahajamo. V južnej Italiji so našli star novec šestega stoletja pr. Kr, in na njem se vidi ječmen prav takošen, kakoršen v stavbah na kolji. Po vsem tem sodi Heer, da so ljudje najpreje ječmen vzgajali, in ga kot najstarejšo setev tudi najbolje spoštovali, in še le pozneje so prišli na pšenico.

V vzhodnih krajih evropskih je bila rež za dobe bronza vrlo razširjena, no v stavbah na kolji je v tem času še ne nahajamo, ali zato ne gré trditi, da stanovniki teh stavb niso z vzhodom Evrope v nikakej dotiki bili. Vsa kultura je došla le-sem z juga, od sredozemnega morja. Vse žitarice, ki jih v stavbah na kolj nahajamo, došle so od tam. Bil je to isti ječmen, ki so ga sejali v južnej Italiji, in ga nahajajo tudi v najstarejših egipetskih spominikih Videli smo, da je egipetska pšenica uže v onej dobi kedaj pa kedaj dospela v osrednjo Evropo. Prosu je domovina Egipet in Arabska, a Moharu še dalje v Indiji, Kitaju in Japanu.

Stanovniki v stavbah na kolji so še tedaj hranili z istimi žitaricami, s katerimi tudi prastari Egiptci, in so se oblačili z isto laneno tkanino, s kakeršno so le-ti zavijali svoje mumije. Če še vzememo v poštev oni plevel, ki je njive stanovnikov na kolji nadlegoval,

tedaj nas vse to napotuje na daljni jug in na vzhodno Azijo, od koder je vsa kultura v Evropo došla.

Ni tedaj dvojbe, da je kultura stanovnikov na kolji mlajša od egipetske, in gotovo je tudi, da ni v starosti ene in druge velike razlike. Stanovniki v stavbah na kolji še niso imeli ozimine, ne konoplje, ne razne povrtnine. Grki in Rimci so v zgodovinskej dobi uže vsega tega imeli. Kedar je rimski narod došel do alpinskih jezer, tedaj stavb na kolji ni bilo več, in tudi ondotni narod jih je popolnoma pozabil. Heer računa, da so stavbe na kolji morale stati uže 1000 do 2000 let pr. Kr., in ako verujemo njegovemu računu, tedaj ni kultura žitaric pri teh stanovnikih dosti mlajša od one v Egiptu.

Če še enkrat preletimo vsa ta naša razmatranja, tedaj hočemo videti, da najstarejši sledovi kulture žitaric v Egiptu, v zahodnej in vzhodnej Aziji, ter v južnej in v osrednjej Evropi segajo v prešlost od 4000 do 5000 let. Kultura je ta tedaj vrlo stara in vsi podatki nas upotujejo na to, da jej zibeli iščemo v Aziji. No tu moramo omeniti še ene kulture, ki je od te mlajša, pa se je razvila samostalno in brez kakega tujega vtikanja. Kedar so odkrili Ameriko, našli so Mehiko in Peru v najlepšem razvoju kulture. Tej kulturi moramo se tem bolje čuditi, ker je tam svet imel mnogo manj bilin in živalij, katere je mogel vzgajati in rediti. Ali pri vseh teh slabih sredstvih je dosegla ta kultura ono višino, na katerej so nekdaj stari Egipetci bili. Glavni kulturni bilini, koruza in korun, bili ste ob odkritju Amerike uže tako razširjeni, da ne bodemo se zmotili, ako velimo, da je poljedelstvo v Ameriki vsaj 2000 let staro.

„Nasledki šnopsa“.

(Dalje.)

Pujsem sta ga pokladli.

Lepa je zarija ob vzhajajajočem solnci; krasno se lesketče jutranje solnce v srebrnih rosnih kapljicah; veličastna je barva brezbrojnim cvetlicam ob času cvetja; prekrasni je beli limbar, to znamenje krstne nedolžnosti, opravljen v svoji veličastni obleki; lepša krasnejša in veličastnejša kot vse te minljive stvari. dražja kot vsi biseri in dragi kameni cele zemlje je pa nedolžna, čista in neomadeževana duša človekova. Vsak, tudi največji spridenec nosi do takega nedolžnega in čistega človeka, neko gotovo spoštovanje v svojem srci; dozdeva se mu tak človek nekaj svetega, nekaj nedotakljivega.

Resnično je, da, dokler si človek prizadeva ohraniti mirno vest, veseli ga vsaka stvar, ljubko in veselo prepeva, z veseljem dela, je z vsem, kar mu Bog pošlje, zadovoljen, je vedno udan v voljo božjo, nobenega truda se ne boji, a po storjenem delu pa sladko in mirno počiva. Nedolžni človek je navadno tudi krotak in pohleven ter usmiljen in dobrotljiv; če le more rad drugim dobro stori, ne želi nikomur nič slabega, a vsakemu pa vse najboljše.

Ko bi se nedolžnost, ta nebeška hčerka, med vsemi stanovi tako čislala, čuvala in varovala, kot to zasluži, oj, kako bilo bi potem lepo, veselo in prijetno v vsej družbi človeški! Vsa hinavščina, potuhnjenost in zvijača bi zginila, na teh mestu pa prava poštena odkritosrčnost kraljevala.

Nedolžnost pa enkrat zgubljena, zgubljena je za vselej; ne da se na vse večne čase več nazaj pridobiti, tudi s krvavimi solzami ne. Zapravljena nedolžnost in zgubljena čistost tira pa obupanega človeka dostikrat v najstrašnejše druge pregrehe in hudobije; kolikokrat nista temu v nebo upijoči umor in samomor kot posledica? Nekaj tako strašnega dogodilo se je pred malo leti za čas Plahtača v Zalesji.

Pri Zaplotniku bilo je sicer malo, a čedno in dobro posestvice. Oče in mati imela sta edino hčerko Nežico, bila je krasno dekle, brdke postave. Do 20. leta svoje starosti bila je Nežica pravi uzor deviške čistosti in nedolžnosti; delala je z veseljem, molila rada in pobožno ter je svoje stariše ljubila, a spoštovala pa tudi vse druge domače posle, kakor to Bog zapoveduje. Vražja Plahtačka sta pa polagoma tudi v tej bogoljubni družinici s pomočjo tekočega hudiča napravila popolni razdor in pogin. Očetu in materi je uže precej dobro dišal; Nežica se pa ni dala do njega. Kaj se zgodi? Ko enkrat gre sama h Plahtaču nekaj za dom nakupit, pretanta in prevari jo ta, da se ga do nezavesti pri njem naleze; nevajeni treba ga ni bilo ravno dosti. In Plahtač ta ostudna vreča vseh pregreh in hudobij porabi to priliko in dosedaj še nedolžno in dobro Nežico oropa njene krstne čistosti in nedolžnosti. Britki nasledki temu niso izostali. Ko mati to vidi, bila je vsa obupana. Očetu molčali sta obe o vsem; ravno tako tudi pred svetom vse zakrivali. H Plahtaču se ni dala spraviti nobena več. Tudi očeta sta polagoma pregovorili, da je ta peklenski brlog zapustil. Čas hiti naprej z vsemi svojimi silami, ustaviti se ni dal. Nežica je obolela; k njej ni smel, razun njene matere, nobeden drugi. Ko so dobra vaška dekleta, katerim bila je popreje Nežica kaj ljuba in prijetna tovarišica, mater njeno o njej povpraševala, tajila jim je ta na razne načine pravi položaj svoje hčere ter jim rekla, da je sicer za vročnico hudo bolna, a da kmalu zopet popolnoma ozdravi, zatrjevala je, da je zdravnik popolno prepovedal vsakateremu Nežico med njeno boleznijo obiskovati, ker potrebuje nemotenega pokoja in miru. V resnici pa mati ob tem času prav z nobenim človekom, tem manj pa še sé zdravnikom zaradi bolezni svoje hčere govorila ni. Slednjič čas svoje se seboj prinese; ustvarjeno bilo je malo bitje moškega spola. S tem dospela je materina in hčerina zadrega do svojega vrhunca. Sami si niste vedeli kaj in kako pomagati. Da bi ta sramota preje tako uzorne Nežice med ljudi in na dan prišla, bilo je za obe kaj strašnega, neznosno, obupno. Sam vrag se ob takih prilikah človeka z vsemi svojimi silami rad

polasti, ga v novo še večje zlodejstvo zapelje in v brezdno pogube pahne. Tudi te dve revi je na vse zvite načine mučil in tental ter jih do strašnega zločina zapeljal; sklep bil je storjen in izvršen.

Toliko usmiljenja imeli sta zbegani revi, da sta nežno bitje v sili z vodo oblili, več pa ne.

Tam v zadnjem kotu kuhinje bil je vzidan velik kotel, v katerem se je pujsem kuhalo. Navadno se je ta z razno ropotijo uže zvečer naložii, kar se je potem med nočjo pujsem za drugi dan polagoma skuhalo.

Pri Zaplotniku bilo je vse mirno in tiho; pozna noč je; oče in druga družinica so vsi v trdem spanji, spanje jih je popolno v svoje dobrodejno naročje sprejelo. Le tam v stranski sobi bijeti mati in Nežica hud boj, ali bi, ali ne bi zvršili strasni naklep. Zapeljivec premaga; mati reče: „Nažgi luč in posveti mi, mudi se.“ Rečeno, storjeno. Kmalu sta pri velikem kotlu tam v kotu kuhinje; Nečica sveti; mati privzdigne z eno roko pokrov, z drugo pa zagati detice med kuhano in napol vrelo oblodvo. Drugega dne ob navadnem času spravi se dekla nad kotel in pujse nakrmi. Prec, ko kotel odkrije, iznenadil jo je nek nenavadni duh; to pove tudi pri kosilu (zajutriku) drugi družini. Mati prebledi in pade v omedlevico; ko zopet pride k zavesti in jo oče praša, kaj da jej je, odgovori: „Nič posebnega, le po noči nisem nič spala; Nežici bilo je do smrti hudo.“

Ko je pa dekla potem kotel o poludne do čistega spraznila in ga nameravala z novo prekuho za pujse napolniti, ni se malo prestrašila, ko je na dnu dobila še več malih mehkih koščic, in druzih sledov hudodelstva.

Vse to postalo je še istega večera kot čudna novica, o kateri je cela vas govorila.

Nesrečna mati je svojemu možu vse obstala, kar se je zgodilo. Mesto edine sramote, katere bi bil sicer prokleti Plahtač se svojim šnopsom nad to družino nakopal, sledilo je še več drugih prav bridkih nasledkov. Komisijonalna preiskava izvršila se je in je dokazala pravo dejanje. Obe: mati in Nežica zapadli sta daljnemu sodnijskemu postopanju. Mati je v kratkem po polno zbledla za vselej; sodnijska preiskava na pram nje je morala prestati ali prenehati. Nežica obsojena bila je pa v šestletno ostro ječo. Dostala je sicer svojo kazen; britki spomini, tuga in žalost, nakopali so ji pa jetiko, voljno je prenašala vse bolečine in trpljenje, ter je kmalu spokorjena se zaupanjem v milost Božjo zaspala v Gospodu.

Mati njena živela je potem v svoji blaznosti še nekoliko let; proklinjala je pa neprestano Plahtača in njegov šnops, kateri je preje tako pošteno Zaplotarjevo družino tako strašno razdejal. Slednjič so to revno in razdejano mater našli zmrzlo neko noč na pragu pred hišo.

Posebno svarilen izgled vsem ženskam!

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — „Matica Slovenska“ razpošila členom svojim ravnokar knjige za tekoče leto: vsak člen prejme sledeče čvetere knjige:

a) letopis za leto 1888. ki obsega 298 strani.
b) „Slovenci in leto 1848“ spisal Jos. Apih, profesor v Novim Jičinu, obsega 302 strani.
b) „Fran Erjavčevi izbrani spisi,“ vredil Fr. Levec, obsega 250 strani, in
d) Povest: „Prihajač“ spisal Fr. Dolinar, ki obsega 104 strani.

Že imena knjig kažejo, da zopet letos Matica postreza členom svojim z obilnim in raznovrstnim zanimivim gradivom za poduk in razvedrenje.

— **„Zlati orehi.“** V zalogi R. Miličeve tiskarne v Ljubljani prišla je v drugem natisu na svitlo knjižica „Zlati orehi“ s podobicami na 126 straneh obsegajoč 42 povestic za našo nežno mladino.

Knjižico spisal je znani naš pisatelj za mladino Ivan Tomšič, in prepričani smo, da je ime pisateljevo že dosti priporočila za knjigo. Tudi cena knjižici ni previsoka, ker stavljena je za mehko vezano 35 kr. za trdo lepo vezano pa 50 kr. po pošti doposlana vsaka 5 kr. več. = Ravno sedaj so gotovo za sv. Nikolaja posebno dobro došli „Zlati orehi“!

— **Obrtne strokovne šole v Ljubljani** se prično 3. decembra. Vpisati se je možno od 26. nov. dalje vsako dopoludne od 9 - 12 ure. Učenci (učenke) naj se oglase s svojimi stariši ali pa z njihovimi namestniki v pisarni strokovnih šol (Virantova hiša, Zvezdarske ulice I. nadstropje,) ter naj prineso s seboj spričevalo o dovršeni ljudski šoli in dokaz, da so spolnili 14. leto. Vnanjim učencem in učenkam je vodstvo pripravljeno dajati nasvetov za dobro in primerno stanovanje. Kakor se nam poroča, se bode otvorjenje obeh zavodov slovesno vršilo, ter ima biti jedna točka slavnostnega programa, po katerem bode ljubljansko mesto praznovalo 40letnico vladanja Nj. veličanstva.

— **Kranjsko deželno posojilo.** Avstro-ogerska banka je denarnemu zavodu „Unionbank“ na Dunaji naznanila, da je veliki svet avstro-ogerske banke v seji dne 11. oktobra 1888 sklenil, da se 4% obligacije deželnega posojila vojvodine Kranjske pri vsih glavnih in podružnih zavodih avstro-ogerske banke smejo v zalogo jemati, oziroma na nje posojilo dajati do 75% njihove vsakdanje tržne vrednosti po predpisih, kateri veljajo pri tej banki pri obrtniji s posojevanjem denarjev.

— **Kmetijsko predavanje** o trtni uši bode imel tajnik kmetijske družbe Gustav Pirc v nedeljo 18. t. m. dopoludne po cerkvenem opravilu (t. j. ob ½9 uri) na Slapu in popoludne po cerkvenem opravilu v Planini nad Vipavo. V nedeljo 25. predaval bode pa v Podragi in na Gočah in sicer ob uri, ki se bode še določila. Dnevi za predavanje v Vipavi, Vrhpolji in Budanji se bodo pozneje določili.

— **Gledališno vprašanje v Ljubljani** pomaknilo se je za korak dalje. Deželni odbor je namreč mestnemu zastopu izrekel menenje, da se pri sedanjih razmerah najbolj priličen prostor za zgradbo gledišča kaže cesar Josipov trg pred nekdanjo hranilnico ter ga je povabil, naj bi se o tem izrekel mestni zastop, potem pa bi prostor ogledal po zastopnikih vsih priza letih krogov.

Nadejati se je, da mestni odbor temu predlogu pritrdi.

Dalje se je deželnemu odboru ponudil tehnik, ki hoče v teku treh mesecev izdelati vse načrte in potrebne proračune tako, da bi bilo moč spomladi pričeti z zgradbo in jo do jeseni zgotoviti.

Koraki za prodajo starega gledališkega stavišča so tudi vpeljani.

— **Umrla je na Dunaji** kneginja Kamila Windischgrätz-ova rojena kneginja Oettingen, soproga državnega poslanca kneza Ernsta Windischgrätz-a minuli ponedeljek po kratki bolezni. Truplo pokojne prepeljalo se bode na Kranjsko v rodbinsko rakev.

— **Zima** nastopila je letos zgodaj in huda. Po Kranjskem in blizo gori do Gradca na Štajerskem zapadel je že minuli teden sneg za nekoliko palcev debelo. Vrh tega nastopil je prav hud zimski mraz, ki je minuli ponedeljek zjutraj ob 7 v okolici ljubljanski dosegel 11° po Reomirjevim gorkomeru.

— **Vitez Schöppel**, vpokojeni svetnik c. kr. deželne vlade kranjske umrl je koncem minulega tedna na Dunaji.

— **Za pobiranje deželne naklade** na žganje razpisal je deželni odbor ravnokar službe enega nadzornika, enega preglednika in šestdeset dacarjev, vse s primerno dobrimi plačami. Prošnje prosilcev morajo se vložiti pri deželnem odboru Kranjskem vsaj do dne 26. novembra t. l.

Poziv!

Odbor za spominek našemu velezasluženemu žalibog prerano umrlemu dr. Janezu vitez Bleiweis-Trsteniškemu, hoče občni zbor sklicati in prosi vse tiste gospode poverjenike, ki so njega dni dobili tiskovine v roke z naročilom poskrbeti med domoljubi nabiro potrebnih novcev, da te tiskovine kar najhitreje mogoče, najdalje pa do novega leta 1889. pošljejo predsedniku gosp. notarju dr. Zupancu ali pa blagajniku gosp Luki Robiču v Ljubljani.

Zadnji čas je, da stori slovenski narod svojo dolžnost, da vredno ocenuje dolgoletno ustrajno delovanje našega očeta, da dika naša dobi spomenik spominjajoč rojake naše k posnemanji v marljivosti, v domoljubji in v blagih delih, da kakor drugim zasluženim slovenskim možem tudi tej bliščeči zvezdi na našim narodnem obnebji skaže svojo nevenljivo hvaležnost.

Ponavljajoč gorenjo prošnjo odbora, pripočoča najtopleje vsim razumnikom Slovenskim to nujno zadevo v blagovoljno uvaženje. Odbor.

Posojilnica na Krškem.

Posojilnice, katerih je že več po Slovenskem, imajo ta namen, da dobe naši ljudje, kedar so v zadregi, denar na posodo pri domačem, národnem zavodu, da ga torej jim ni treba iskati pri tujih blagajnicah, in da ne pridejo v pest oderuhom. Ob enem so pa posojilnice tudi hranilnice, ki dajejo večje obresti od sicer hvalevrednih c. kr. poštnih hranilnic. Podpisana posojilnica, na katero si dovoljujemo čestite bralce danes s tem dopisom opozoriti, daje za hranilne vloge 4%, od posojil pa jemlje 6% obresti.

Da bi se število hranilničarjev pri našem zavodu pokvekšalo, da bi se tudi oddaljeni hranilničarji pri nas s prihranjenimi svotami mogli vdeleževati, vpeljalo je podpisano načelstvo sledečo olajšavo:

Ono pošilja na vse strani svoje „prejemne in položne“ listke c. kr. poštno-hranilnega urada brezplačno. S temi listki pošlje lehko slehern hranilničarjev brez vseh poštnih stroškov v denarje v shrambo naši posojilnici. Ona naredi hranilno knjižico in mu jo pošlje; ali jo pa hrani, ako namerava dotični večkrat vlagati. (Za potrdilo mu služijo vselej od dotične pošte podpisani prejemni listi). Kedar pa želi kdo denar dvigniti, zadostuje. da piše posojilnici karto, in ta mu pošlje zopet na svoje stroške novce na zaželjeno pošto. —

Pri tej priliki vabimo še domoljube v bližini krški, da se pridružijo kot udje našemu zavodu.

Družabniki plačajo 1 gld. pristopnine in še 12 gld. deleža (tudi v obrokih lehko), od katerega dobe 4% obresti. Ti imajo pravico do posojil in so deležni zadružnega dobička.

Priporočujemo Vam torej naši domaći denarni zavod, katerega izvolite podpirati zlasti s tem, da bi nagovarjali hranilnjčarje v Vaši okolici zastran posiljanja novcev na navedeni način, in ostajamo z osobitim spoštovanjem

Načelstvo okrajne posojilnice v Krškem, registrovane zadruge z neomejeno zavezo, *1. novemb. 1888.*

Ivan Knavs,
ravnatelj,

Ivan Lapajne.
ravnateljev namestnik in tajnik,

Ivan Pfeifer,
blagajnik,

Anton Jugovic,
blagajnikov namestnik,

Anton Jurčec,
odbornik.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dnuaja. — Državni zbor zboroval je minuli petek, ponedeljek in včeraj, v torek ter je te tri dni rešil še le splošno razpravo o načrtu zakona, s katerim se pripravlja okvir za deželno-zborsko postavodajstvo v ta namen, da bi se ustanovila in ohranila kmetijska posestva srednje velikosti.

Glede ene točke predloga je protistavljen predlog manjšine, katero zastopa Chlumecky, poročevalec večine odsekove je moravski poslanec dr. Žaček. Ta dva poročevalca prideta v splošni razpravi k besedi prihodnji petek, ko bode prva prihodnja seja.

Cesar še biva na Ogerskem in je v ponedeljek v Budimu delil avdijence: Poluradna „W. Abendpost“ naznanja naredbo ministerskega predsednika, po kateri je cesar za 2. dan decembra odklonil sprejem deputacij in vsakojako drugače čestitanje, in odločno voljo cesarjevo, da se ta dan ne sme slaviti ne s službo Božjo in ne na drug način, po katerim bi se pouzročili stroški

Ogerska namerava svoje dolgove preličiti t. j. jih spremeniti v drugače dolgove, ki se bodo drugače, ceneje obrestili in tudi nekoliko let kasneje poplačavali. Opozicija temu nasprotuje rekoč, da to ni druzega kot zelo dragoceno podaljšanje povračilnega obroka, vendar pa je večina državnega zbora predlog že sprejela, kar pomenja za sedaj nekako rešitev ogerskih financ

Nemška. — Po včeraj došlih brzojavih, dobili so knezu Bismarku poslušni časniki miglaj, naj se obračajo proti Taaffe-jevi vladi, ker je on baje nasprotnik zveze z Nemško. — Danes ogerski „Pester Lloyd“ glasilo Tisza-ovo, že obširno ugovarja tej trditvi, rekoč, da ste glede unanje politike obe vladi edini in se obrača posebno zoper francoske liste, ki Taaffeja hvalijo kot nasprotnika zveze z Nemško.

Nam se pa zdi da v tem grmu tiči drug zajec: Bismark bi našo državno polovico doli do sinje Adrije rad tesneje pritisnil na svoje „Nemško“ srce, temu pa se in se bode protivil grof Taaffe tako, kakor vsi drugi v resnici avstrijski politiški krogi. Od tod vse mrženje zoper Taaffe-ja.

Amerika. — Združene države volile so dne 4. t. m. volilce za izvolitev novega predsednika združenih držav. Borba pri volitvah bila je huda, kakor vedno v Ameriki, kjer je zavest o političnih vprašanjih tako probujena. Pa nikomur se ni sanjalo, kakšen bode izid. Večinoma se je sodilo, da zadobi dosedanji, demokratčni predsednik Cleveland večino, ker je odpravil toliko in toliko grdih napak iz dobe prejšnje republikanske vlade. Pa izid je bil ves drugači. Izmed pristašev demokratične, Clevelandove stranke izvoljenih je bilo samo 168 volilnih mož, za nasprotnega republikanskega kandidata pa je izbranih 233 volilnih mož, ki bodejo glasovali za generala Harrison-a kot prihodnega presidenta.

O novem državnem predsedniku generalu Harrisonu poročajo časniki: General Harrison je odlični odvetnik v Indianopolu, izrekoma zastopal je z dobrim vspehom železniške in druge zadruge in s tem kazal se je nasprotnega interesom delavcev. On je spoštovan meščan, dober zakonski mož in oče, strog pristaš družnikov zmernosti (temperanclerjev) ako ravno ni izrečen prohibitionist (ki prepoveduje vžitek vsake opojne pijače) on je pobožen kristjan in kot tak močan steber svoje, presbitarjanske cerkve, v kateri mu pristaja dostojanstvo „deacon-a“. Odlikoval se je tudi kot učenik nedeljske šole. Službe božje ni zamudil nobene in zato velja v očeh Amerikana za izgledno dobrega človeka.

Rojen je bil v državi Ohio na posestvu svojega deda, ki je bil leta 1840 izvoljen predsednik združenih držav general W. H. Harison, ki je pa to visoko dostajanstvo imelo le malo tednov, ker je nagloma umrl.

Leta 1854 preselil se je Benjamin Harrison v Indianopol, glavno mesto države Indiana, kjer je bival od onih mal. Leta 1861. osnoval je 70. indijanski polk in se je po dokončani vojski vrnil z naslovom „brigade general-a“ domu. Ni znano, da bi se bil v tej vojski posebno odlikoval. Leta 1876 postavila ga je njegova stranka za kandidata dostojanstva guvernerja one države, pa je propadel proti kandidatu demokratične stranke prostemu posestniku zemljišča z imenom Williams.

Leta 1880. izbral ga je zbor republikanski za zveznega starašino in se je kot tak odlikoval pri 14. glasovanjih, kot nasprotnik omejitve naselvanja Kitajcev.

Leta 1887 prizadeval si je zopet izvoljen biti v starašinstvo, pa je propadel proti Turpec-u, ker je pri skupnem glasovanji obeh zbornic demokratična stranka imela večino dveh glasov.

Njegovi politični nasprotniki očitajo mu, da ga obhaja neka plemeniška domišljivost, da je nasprotnik vredjenega dela in pa, da se mu je teško približati. Posebno težavno je stanje general Harrisonovo nasproti. delavcem, ker je strogo postopal nasproti delavcem pri železnicah, kateri so leta 1877. delo odpovedali (strajkali) Očita se mu, da je zbral kardelo brambovskih vojakov. da jim je dal najboljše puške z namenom peljati jih proti delavcem, ako ne sprejmo pogoje železniških družb, V resnici imel je Harrison takrat s svojim kardelom braniti last državljanov.

Žitna cena

v Ljubljani 10. novembra 1888.

Hektoliter: pšenice domače 5 gold. 85 kr. — banaške 7 gold. 32 kr. — turšice 5 gold. 70 kr. — soršice 5 gold 75 kr. — rži 5 gold. 30 kr. — ječmena 4 gold. 39 kr. — vsa 4 gold. — kr. — ajde 4 gold. 22 kr. — ovsa 2 gold. 44 kr. — Krompir 2 gold. 50 kr. 100 kilogramov.

V Kranji 25. oktobra

Hektoliter: Pšenica 6 gold. 18 kr. — Rrž 4 gold. 55 kr. — Oves 2 gold. 60 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 1 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilogr. 44 kr.

Odgovorni vrednik: Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blaznikovi nasledniki.